

O'RIK NAVLARINING HOSILDORLIGI VA MEVA SIFATIGA AGROTEXNIK TADBIRLARNI TASIRINI O'RGANISH

Yadgorova Charos Sobir qizi

Termiz davlat pedagogika institute

Annotatsiya. Tezisdagi o'rik navlarining hosildorligi va meva sifatiga asosiy agrotexnik tadbirlarning (sug'orish, o'g'itlash, shakl berish va butash, tuproqqa ishlov berish, himoya choralarining) ta'siri yoritilgan. O'zbekiston sharoitida keng tarqalgan navlarning agrobiologik xususiyatlari, optimal agrotexnika elementlari va ularning hosil miqdori hamda sifat ko'rsatkichlariga ta'siri tahlil qilingan. Amaliy tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: o'rik, nav, hosildorlik, meva sifati, agrotexnik tadbirlar, sug'orish, o'g'itlash, butash, shakl berish.

Kirish. O'rik (*Prunus armeniaca* L.) O'zbekistonning muhim mevali ekinlaridan biri hisoblanadi. Mamlakatimiz dunyoda o'rik yetishtirish bo'yicha yetakchi o'rinlardan birini egallaydi. Farg'ona vodiysi va Zarafshon vodiysi o'rikzorlarning asosiy hududlaridir. O'rik erta gullashi sababli bahorgi sovuqlarga sezgir bo'lsa-da, to'g'ri agrotexnika qo'llanilganda yuqori va sifatli hosil olish mumkin.

Hosildorlik va meva sifati nafaqat navning genetik xususiyatlariga, balki agrotexnik tadbirlarning o'z vaqtida va sifatli bajarilishiga ham bog'liq. Ushbu tezisdagi asosiy agrotexnik omillarning o'rik navlarining hosildorligi va meva sifatiga ta'siri ko'rib chiqiladi.

Respublikada 18 dan ortiq o'rik navi rayonlashtirilgan. Ulardan eng muhimlari: Ak-Isfarak, Subhoni, Isfarak, Mulla Sodiq, Marokand, Yubiley Navoiy va boshqalar. Erta pishar navlar iyun oyida, o'rta va kech pisharlar iyul–avgust oylarida yetiladi. Hosildorlik naviga qarab 100–160 s/ga va undan yuqori (ba'zi navlarda 180–250 s/ga gacha) bo'lishi mumkin. Meva vazni 25–55 g oralig'ida o'zgaradi. Kechni gullaydigan navlar (masalan, Mulla Sodiq) bahorgi sovuqlardan kamroq zararlanadi va barqarorroq hosil beradi.

O'rik namlikka talabchan ekin hisoblanadi. Sug'orishning to'g'ri tashkil etilishi meva o'lchamini, shiradorligini va umumiy hosildorlikni sezilarli oshiradi. Tomchilatib sug'orish tizimi suv sarfini kamaytirib, ildiz zonasida optimal namlikni ta'minlaydi va meva sifatini yaxshilaydi. Intensiv bog'larda tomchilatib sug'orish qo'llanilganda hosildorlik an'anaviy sug'orishga nisbatan 20–30 % ga oshishi mumkin. Yaxob (namlik to'ldiruvchi) sug'orish qish-

bahor davrida daraxtning chidamliligini oshiradi. Sug'orish me'yoridan ortiq yoki kam bo'lishi meva yorilishi, ta'mining yomonlashishi va kasalliklarning kuchayishiga olib keladi.

Organik va mineral o'g'itlar o'rik daraxtining o'sishi, hosil tugishi va meva sifatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Har 2–3 yilda gektariga 20–40 tonna mahalliy go'ng solish tuproq strukturasini yaxshilaydi va ozuqa zaxirasini to'ldiradi. Mineral o'g'itlardan azot (N), fosfor (P) va kaliy (K) me'yorlari daraxt yoshi va tuproq tahliliga qarab belgilanadi. Azot o'sishni kuchaytirs, fosfor va kaliy meva sifatini (qand miqdori, rang, saqlashga yaroqlilik) oshiradi. Balanssiz o'g'itlash (ayniqsa ortiqcha azot) meva sifatini pasaytirishi va daraxtning sovuqqa chidamliligini kamaytirishi mumkin.

To'g'ri shakl berish va yillik butash o'rik daraxtining yorug'lik rejimini yaxshilaydi, havo aylanishini ta'minlaydi va meva sifatini oshiradi. Danakli mevalar (o'rik) uchun butash ishlari odatda fevral oxiri – mart boshida, sovuqlar o'tgach o'tkaziladi. Ortiqcha va zararlangan novdalarni olib tashlash meva o'lchamini kattalashtiradi, rangini yaxshilaydi va kasalliklarning tarqalishini kamaytiradi. Intensiv bog'larda past o'suvchi payvandtaglar va zich ekish sxemasi qo'llanilganda muntazam butash hosildorlikni barqaror saqlashda muhim rol o'ynaydi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, to'g'ri shakllantirilgan daraxtlarda meva sifati va tovar ko'rinishi sezilarli yaxshilanadi.

Tuproqqa ishlov berish (qator oralarini yumshatish, kuzgi haydash) ildiz nafas olishini yaxshilaydi. Mulchalash namlikni saqlaydi va begona o'tlarni bostiradi. Kasallik va zararkunandalarga qarshi profilaktik ishlovlar (erta bahorda Bordo suyuqligi, fungitsidlar) meva sifatini saqlab qolishga yordam beradi. Bahorgi sovuqlardan himoya (tutatish, biostimulyatorlar) erta gullaydigan navlar uchun ayniqsa muhimdir. Meva siyraklashtirish (qo'lda yoki kimyoviy) ba'zi hollarda meva o'lchamini va sifatini oshiradi.

Xulosa. O'rik navlarining hosildorligi va meva sifati agrotexnik tadbirlar majmuasiga chambarchas bog'liq. Optimal sug'orish (ayniqsa tomchilatib), balansli o'g'itlash, to'g'ri shakl berish va butash, tuproqqa o'z vaqtida ishlov berish hamda himoya choralari hosildorlikni 20–30 % va undan ortiq oshirish, meva o'lchami, rangi, ta'mi va saqlashga yaroqliligini yaxshilash imkonini beradi. Kechni gullaydigan va mahalliy sharoitga mos navlarni tanlash, intensiv texnologiyalarni joriy etish o'rikchilikning samaradorligini yanada oshiradi.

Kelgusida navlarning agrotexnik talablarini chuqurroq o'rganish, suv va o'g'it me'yorlarini aniq belgilash va iqlim o'zgarishiga moslashuvchan texnologiyalarni ishlab chiqish muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Agro.uz. O'rik navlari va ularning tavsifi. – 2021.
2. Fermermaktab.uz. Bog'lardagi kuzgi-qishki agrotexnik tadbirlar.
3. Mahmudov A.A. Selecting High-Yielding Apricot Varieties Suitable for the Soil and Climatic Conditions of Fergana. – 2024.
4. Influence of shaping and cutting on apricot yield // slib.uz, 2022.
5. Mirzaev M. va boshq. O'zbekiston o'rik genofondi va seleksiyasi bo'yicha tadqiqotlar.
6. CABI. Apricot varieties resistance and yield studies in Uzbekistan. – 2022.